

شہباز دانش دی شاعری دامتہ رنگ

Resistance Aspects in Shahbaz Danash's Poetry

Abstract

Sufi and scholar poet Shehbaz Danish has adopted a color of resistance in his poetry which has become prominent under the influence of classical poets. By resisting, they eloquently describe man's desire to overcome evil and attract him to goodness. Man can never deny the reality and at the same time, no man can forget the individual and collective freedom of man. Along with psychological desires, they also want to see the end of oppression and oppression and its hidden expression is in his poetic diction which is very unique. In Shahbaz Danish's thoughts, instead of putting his heart in the world and the colors of the world, he considers connecting with the creator of the universe as the success of man, that's why he seems to resist evil.

Keywords: *Influence of Classic, Overcome Evil, Collective Freedom, Hidden Expression, Success of Man*

.....

مزاحمت دے لغوی معانی درسی اردو لغت دے مطابق روک ٹوک، ممانعت کرن، تے

اٹکاؤ دے نیں جدوں کہ اصطلاح وچ ناپسندیدہ روئے دے خلاف اظہار نوں آکھیا جاندا اے۔ (1)

شا کر کنڈان مزاحمت دی وضاحت اپنے مضمون ”حضرت سلطان باہو دے جیہڑا جیتی رنگ“، وچ انج کر دے نیں:

”میرے خیال وچ جیویں ایمان دے ترے درجے دے جان دے نے انج کر کے مزاحمت وی احتجاج تے بغاوت دے وچکارا کر دے اے۔ جدوں اسیں مزاحمت دی روایت دا مطالعہ کر دے آں ایہدیاں کڑیاں اوس لمحے نال وچ ملدیاں نیں جدوں اے انسان وجود وچ نہیں آیا سی تے شیطان نے رحمان دی گل منن دے خلاف روئے اپنایا سی۔ اوہدا انکار تاریخ کائنات دی پہلی مزاحمت اے۔ فیر قابیل دا اپنے والد دے حکم دے خلاف جیہڑا رد عمل سی اوہ سانوں بائبل راہیں وی ملدا اے۔ انج کر کے جیہڑی شروعات شیطانی روئے توں ہوئیاں سن۔ ویلے دے نال نال اوہدی کیفیت وچ تبدیلی آندی رہی۔ مثبت تے کدی منفی۔ آج اسیں ایس روئے نوں زیادہ تر جیہناں معنیاں وچ ورت رہے آں اوہ ظلم، جبر، سامراج تے استحصالی طبقیوں دے خلاف اظہار اے۔

ایس حقیقت توں کسے نوں وی انکار نہیں جے آزادی نال زندگی گزارنا فطرت دی دین اے تے جدوں شخصی آزادی یا اجتماعی آزادی دے سامنے آزادی نوں مکاؤن یا روکن والیاں طاقتاں کدھ بن وئجن تاں اوس کدھ نوں ڈھہن دی کوشش کیتی جاندی اے تے اوس کوشش نوں مزاحمت دا ناں دتا جاندا اے۔ ساڈے کول ادب وچ جیہڑا مواد ملدا اے اوہ ایسے ر نگدراکس ہوندا اے، (2)

جدوں اسیں صوفی تے گیانی شاعر شہباز دانش دی شاعری دا مہاندرا پڑھدے آں تے سانوں اوہناں دی شاعری وچ ہمہ جہت مزاحمتی رنگاں دی ساہتی اُبھاس ملدی اے۔ اوہناں دی

مزاحمتی شاعری کدھرے نفسانی خواہشاں دے ہڑھ نوں مکاون دا بندھ بخھ دی اے، کدھرے روایتی بے عمل ملاں دی مندیا کردی اے تے کدھرے جبر، ظلم، ہوس، دولت، کرودھ، لوبھ، ہنکار، حسن تے لالچ دے خلاف حق دی آواز بن کے ابھردی اے تے معاشرتی سدھار لئی راہواں ہموار کردی نظر آؤندی اے۔ اسیں اوہناں دی شاعری چوں مزاحمتی رنگ دی ساہتی آلوچناں کرنے آں۔

صوفی تے گیانی شاعر شہباز دانش ہو ریں ایس گل نوں واضح کر دے نیں کہ انسان جدوں لالچی ہو جاندا اے اوہ دولت، حسن تے محل ماریاں اُتے مان کردا اے تے اپنے نفس دیاں خواہشاں دے پچھے لگ کے گراہے پے جاندا اے۔ اوہ دولت دے حصول لئی ہیریاں پھیریاں کرن لگ پیندا اے جیہڑیاں اوہنوں بحیثیت مسلمان زیب نہیں دیندیاں۔ ایہناں گلاں دی مزاحمتی رچنا اوہناں دی شاعری انج کھنڈی ہوئی اے۔

ناں کر مان حسن دا بہتا ناں توں ایسے دعوے کر
ناں چھت محل ماڑیاں نوں توں اک دو دن دا پراؤ نا ایس
ناں کر ہیریاں پھیریاں اتھے اپنے پیٹ دی خاطر توں
اللہ نے جد پچھیاں تینوں کسے وی کم نہ آؤنا ایس⁽³⁾

اوہ دنیا دی بے ثباتی بارے دسدے نیں کہ ایہ دنیا فانی اے ایہدے نال یاری نہ لاویں تے انسان نوں حقیقت دے نال جڑن دی دعوت مزاحمتی رنگ وچ انج دیندے نیں۔ اوہ لکھدے نیں۔

دنیا نال پریت نہ لاویں ایہ دنیا اے فانی
اک د و نیر وگا کے دیون مٹی تھلے دب⁽⁴⁾

تے اوہ نفس دے خلاف مزاحمت کردیاں واضح کر دے نیں کہ اپنے من تے میل نہ چڑھن دیویں ایہ میل حرص تے ہوس دی اے تے اوہ میل وی اے جیہڑی ”میں“ دی اے ایہ دوئی پیدا کردی اے۔ ایہ میں، ای دل وچ تکبر پیدا کردی اے جیہڑی شیطانی وسوسے دل وچ داخل کردی اے۔ اوہ شیطان نوں اپنے من وچ نہ وڑن دی، من پلپیت دا آکھیا نہ من دی مت انسان نوں

دیندے نہیں تے اکو مرشد پھڑن دی تلقین کردے نہیں تے مرشد دے چناؤ وچ احتیاطی مزاحمت کردے دکھالی دیندے نہیں۔ اوہ ایس گل نون انج شعراں راہیں الیکدے نہیں۔

من تے میل چڑھن نہ دیویں
 جت کے بازی ہرن نہ دیویں
 من پلپت کہوے جو تینوں
 نفس نون اوہ کرن نہ دیویں
 اپنے دل دے ویہڑے اندر
 توں شیطان وڑن نہ دیویں
 مرشد باہجوں ہور کسے دا
 دل نون سبق پڑھن نہ دیویں
 من پلپت نون لوکاں وانگ
 مرشد ہور پھڑن نہ دیویں
 مرشد باہجوں رنگ کسے دا
 دل دے اُتے چڑھن نہ دیویں (5)

صوفی تے گیانی شاعر شہباز دانش ہوریں نفس دے شر اُتے قابو پاؤن ولوں آکھدے
 نہیں جیہڑا بے مہارا اڈدار ہندا اے ایہنوں لگام پاؤن دی مزاحمت انج کردے نہیں۔

بے مہارا اڈدا رہندا ہوا واں وچ
 ایس نفس تے قابو پاؤتے چنگا اے (6)

آپ دسدے نہیں کہ ایس دنیا دے لوکاں دے ظاہری پیارول نہ ویکھیں کیوں جے ایہ
 دھوکے باز لوک نہیں تے دنیا ویکھ کے بھلیں نہ پین دی بلکہ اپنے نفس نون مارن دی مزاحمتی
 اصلاح انج شاعری راہیں لکھدے نہیں:

دھوکے باز نے دنیا والے
 کریں نہ توں پیارنی کڑیئے

ملیا نہ ماہی جد تک تینوں
 منیں نہ توں ہار نی گڑیے
 بھُل نہ جاویں وکھ کے دنیا
 نفس اپنے نوں مارنی گڑیے (7)

ظاہری حسن انسان نوں اپنے ول مائل کردا اے تے انسان نوں حق دی راہ توں گراہے پاؤن دا
 جتن لاؤندا اے۔ اوہدے خلاف صوفی تے گیانی شاعر شہباز دانش مزاحمتی رچنا نچ کردے نیں:

ایہ صورتاں وکھ نہ مریئے جی
 نہ پیار کسے نال کریئے جی
 جند جاندى اے تے پئی جاوے
 کیئے وعدے توں نہ پھریئے جی (8)

آپ دنیا دی رنگینی، حسن، مال تے کفر دے خلاف مزاحمتی رچناں کردے نیں تے
 سدھی راہ اتے ثابت قدمی نال چلن دی مت انج دیندے نیں:

دنیا دی رنگینی نوں وکھ کے کدھرے بھُل نہ جاویں
 تینوں کراں نصیحت ہنجواں وانگوں ڈھل نہ جاویں
 چٹی چڑی کفر دی لالی جے کر آوے راہ وچ تیرے
 حداں دے وچ رہویں توں بندیا حدوں ودھ کھُل نہ جاویں
 پیار دی کو مٹھی خشبو ہو سکے تے ونڈدا جاویں
 کالی رات تے ہنیری وانگوں کدھرے توں وی جھُل نہ جاویں
 لکھاں ایس جہان اندر آؤندے جاندے ویکھے نیں
 حسن دولت وکھ کے دانش مٹی دے وچ رُل نہ جاویں (9)

اوہناں سچے رب دا بھیت پاؤن لئی طالب نوں سلکھنے ڈھنگ نال اپنی شاعری دی
 رچنا کردیاں دسیا اے کہ کھول کے اکھ بصیرت والی اپنے اندروں لہج، جنگلاں دے وچ جاوے یعنی
 زہد تے عبادت لئی دنیا ترک کرن دی مزاحمتی فلاسفی انج بیان کردے نیں:

جنگلاں دے وچ رب نہیں لبھدا ایویں عمر نہ رو لیں
 کھول کے اکھ بصیرت والی اپنے اندروں لبھ
 موج اوہ کیہڑے کم دی جیہڑی سٹے دوزخ وچ
 شکر خدا کر کے دانش سکی روٹی چب (10)

آپ اک ہو رچنا وچ سچے رب نوں پاؤن تے ابدی کامیابی حاصل کرن لئی ایسے
 طرح دے رنگ وچ ایس گل نوں انج بیان کر دے نیں:

تسبیح پھڑیاں رب نہیں ملدا ایویں پھیر نہ منکے
 رب اوہناں نوں ملدا جیہناں اپنا آپ مٹایا
 نہ کر ورد وظیفے بندیا کجھ نہیں وچ لباساں
 لگ گئے پار اوہ چھیتی دانش جیہناں سیس نوایا (11)

اوہ اپنے من وچ چھاتی مارن ول دھیان کراندے نیں تے انج لکھدے نیں:

من وچ چھاتی پا وے اڑیا
 کدھرے ناں توں جاوے اڑیا
 من وچ تیرے رب دا ڈیرا
 دھوکھا نہ توں کھا وے اڑیا
 اندر تیرے لگیا جیہڑا
 اوہنوں توں سمجھا وے اڑیا
 پنچتن دا تیرے سر تے سایا
 ایویں نہ توں گھبراوے اڑیا (12)

رب دی معرفت تے ادراک لئی اکویار بنان دی نصیحت کر دے نے تے چنگے عملوں
 نوں کمان دی ترغیب دیندے نیں جیہدے لئی بہوتے خواباں نوں سجاؤن دی ننڈیا مزاجستی رنگ
 وچ صوفی تے گیانی شاعر شہباز دانش انج کر دے نیں:

بہتے خواب نہیں چنگے ہوندے

اکو خواب سجا لے توں
 بہتے یار نہیں چنگے ہوندے
 اکو یار بنا لے توں
 اوتھے تینوں کجھ نہیں لہناں
 ایتھوں کجھ کما لے توں
 سوہنے رب نوں لہمن دے لئی
 اپنی ذات مٹا لے توں (13)

اوہ حسد تے بغض نوں دل وچوں کڈھن دی مزاحمتی آواز اٹھاندے نہیں تے کامل مرشد
 دے درول رجوع کرن دی مت دیندے نہیں۔ جیہدے لڑکھیا قسمت سنور دی اے۔ ایس گل
 نوں ایہناں اکھراں راہیں انج الیکدے نہیں:

حسد بغض نوں دل چوں کڈھ کے

در مرشد دے ڈڑیے

جو چاہوے سو مرشد کردا

قسمت نال نہ لڑیے (14)

اوہ کامیاب حیاتی گزارن دا ڈھنگ انج وی دسدے نہیں کہ غم بھانویں لکھ واری آون
 پر بناں یاردے کسے ہو رول رجوع نہ کریے۔ اوہ شہداں راہیں لکھدے نہیں:

غم آون بھانویں لکھ واری

کلی یارتوں دور وسیئے ناں

ایہ قول اے عاشقاں دا دانش

بناں یاردے کسے نوں تکیئے ناں (15)

آپ دسدے نہیں کہ حسن تے محلاں نوں ویکھ کے دلبر نوں نہ چھڈیں ایہدے لئی
 بھانویں تینوں بھکاں کٹنیاں پین۔ عشق دیاں راہواں اوکھیاں ہوندیاں نہیں تے تکلیفاں نوں
 برداشت کرن پاروں ای مقام تے مرتبہ ملدا اے۔ موت توں ڈرن توں نفس نوں ہوڑدے

نیں اوہ ایس گل نوں انج لکھدے نیں:

حسن تے محلاں نوں تک کے تے دلبر نوں نہ بھلیں
اپنے دلبر دے بوہے تے بھٹکن بھانے مریئے
جگ چھٹدا اے تے چھٹ جاوے دلبر نوں نہ چھڈیئے
اک دن موت نے آجانا ایں موت کولوں نہ ڈریئے⁽¹⁶⁾

آپ صوفیانہ فکر دی عکاسی کردیاں لکھدے نیں۔ ایہ دنیا غماں دا گھر اے تے عشق دی
راہ دے پاندھی نوں ایہناں نوں جرن دا حوصلہ رکھنا چاہی دا اے لوکاں نوں رولا پا کے دکھ سنان
تے غیراگے پلہ وچھان توں روکدے نیں۔ صرف اپنے سچے یار کولوں منگن تے اوہدے اگے سیس
نوان دل مہاڑ کراندے نیں۔ دنیا داراں تے ظالم لوکاں وانگ زخماں اُتے لُون چھڑکن توں
انسان دے نفس نوں ٹھکوردے نیں۔ اوہناں دے ایہ اکھر ایس گل دی ترجمانی کردے نیں۔

لکھاں غم نے ہوندے دل اندر
ہر غم ایویں دکھائی دا نہیں
پیڑ عشق دی جریئے کلمے بہہ کے
رولا پا پا ایویں سنائی دا نہیں
ایہناں دلاں وچ سوہنا رب رہندا
دلاں نوں کدی دکھائی دا نہیں
جدوں منگیئے یار دے کولوں منگیئے
پلا غیراگے کدی وچھائی دا نہیں
ایویں ظالم لوکاں وانگ دانش
لون زخماں اُتے لائی دا نہیں
دانش مریئے یار دے بوہے تے
سیس غیراگے نوائی دا نہیں⁽¹⁷⁾

اوہ روون دھون دے خلاف مزاحمت کردے نیں۔ اوہ ایس حقیقت نوں واضح کردے

نیں کہ سبھ نے خالی ہتھیں دنیا توں ٹر جانا ایس۔ مال تے جاگیراں سبھ اتھے رہ جانیاں نہیں۔ ایس گل دی ترجمانی اوہناں دے ایہ شعر کردے نہیں۔

جھلیاں وانگ نہ رویا کر توں نہ ہنجو ہار پرویا کر
لکھ واری بھانویں سوہنیا ہوون بولدیاں نہیں تصویراں
چھڈ توں کھیڑا دنیا والا کیہ لینا اے ایہتھوں
شاہ وی ٹر گئے دنیا اُتے چھڈ کے سبھ جاگیراں (18)

اوہناں نام نہاد فسادی مُلاں جیہڑا دین دے معاملات وچ فساد پھیلاندا اے۔ جیہدا بول تول ورتوں وچ ظاہری تے باطنی لحاظ نال اک نہیں اوہدے ورت ویہار دے خلاف مزاحمتی آواز بڑی شدت نال اُٹھاندیاں لکھدے نہیں:

سانوں عمل توں دور نہ رکھ ملاں
کاہنوں عمل توں کیتا ای وکھ ملاں
توں جاندا نہیں ایہناں عاشقاں نوں
تیری دیکھن والی نہیں اکھ مُلاں
بناں مرشد کجھ نہیں ہتھ آؤندا
بھانویں پڑھیں نمازاں توں لکھ ملاں (10)

اوہناں اک ہور جاتے مُلاں جیہڑا بصیرت توں وانجھیا ہو یا اے عقلاں نال شرع دیاں تاویلاں کردا اے اوہدی مزاحمتی رنگ وچ انج ننڈیا کردے نہیں:

علم کتاباں چا چا تھکے
نت اے فتوے لالا تھکے
رب دا کھوج کتے نہ ملیا
مسجد کعبے جا جا تھکے
میل دے دی لٹھی ناہیں
گنگا تیرتھ نہا نہا تھکے

کھول نہ سکے دل دیاں اکھیں
ملاں سرما پا پا تھکے
دل وچ رہی پلیتی دانش
ظاہراً صابن لا لا تھکے (20)

اوہ عاملاں تے پیراں دے خلاف عملی طور تے علمی جہاد کردے پئے نہیں جیہڑے جادو
دے لفظاں نال بندے ماری جانڈے نہیں فساد، فتنائے شر پھیلا کے سپاں وانگوں لوکاں نوں
ڈسدے پئے نہیں۔ اوہناں دے خلاف مزاحمت کردیاں لکھدے نہیں:

لفظاں دے نال لوکی مر دے جانڈے نہیں
اج کل دے ایہ پیر کیہ کیہ کردے جانڈے نہیں
باہروں دین دے ٹھکیدار لگدے نہیں
سپاں وانگوں اندروں لڑ دے جانڈے نہیں (21)

اوہ آمرانہ نظام دی عکاسی کردیاں لکھدے نہیں کہ اج کل دیاں عدالتاں وچ بے گناہ
سولی تے چڑھدے پئے نہیں اوہ ظلم، جبر تے استحصال دے خلاف انج مزاحمتی آواز اٹھاندے نہیں:

ویلے نے ہن کیہ ویر کمایا ہو یا اے
وچ عدالت سچے لوکی ہر دے جانڈے نہیں
پہلوں نہیں سی ہن قیامت آوے گی
سولی اُتے بے گناہ وی چڑھدے جانڈے نہیں (22)

مکدی گل ایہ کہ صوفی تے گیانی شاعر شہباز دانش ہوراں دی شاعری دامن مزاحمتی رنگ
انسان نوں کامیاب حیاتی گزارن لئی نفسانی خواہشاں دے خلاف جہاد تے عشق دیاں اوکھیاں
راہواں دے چنناؤ ول مہاڑکرا کے معاشرتی اخلاقی قدراں نوں سدھارن دی ترجیح دیندا اے تے
معاشرے وچ عملی طور تے عدل، انصاف تے مساوات دے سلوک نوں روا رکھن دی مزاحمتی
آواز بلند کردا اے۔ اوہناں دی شاعری دامن مزاحمتی رنگ ساہت دی چنناواں وچ پرامن معاشرہ
قائم کرن لئی اجیہا شیشہ اے جیہنوں لکھ رکھدیاں رہنمائی لئی جاسکدی اے۔

References

- ☆ Ph.D Scholar, Institute of Punjabi & Cultural Studies
- 1 Darsi Urdu Lughat (Muqtadra Qaumi Zuban 4/8 Pithris Bukhari Road Islamabad 2001) 1290.
  - 2 Trinjan (November 2012 to April 2013) 144,145.
  3. Shahbaz Danish Shenshah (Ameer e Adab publications Narowal 2019) 99.
  4. Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 28.
  5. Shahbaz Danish Murshad Noor Elaha Da Japay (Ameer e Adab publications Narowal 2019) 106,107
  6. Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 93.
  7. Shahbaz Danish Murshad Noor Elaha Da Japay (Ameer e Adab publications Narowal 2019) 126,7.
  8. Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 114.
  9. Shahbaz Danish Murshad Noor Elaha Da Japay (Ameer e Adab publications Narowal 2019) 132,133.
  10. Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 28.
  - 11 Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 57.
  - 12 Shahbaz Danish Murshad Noor Elaha Da Japay (Ameer e Adab publications Narowal 2019) 176,177.
  - 13 Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 29,30.

14. Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 79.
15. Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 91.
16. Shahbaz Danish Murshad Noor Elaha Da Japay (Ameer e Adab publications Narowal 2019) 151.
17. Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 44,45.
18. Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 37,38.
19. Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 103,104.
20. Shahbaz Danish Murshad day hath door (Ameer e Adab publications Narowal 2012) 31,32.
21. Shahbaz Danish Murshad Noor Elaha Da Japay (Ameer e Adab publications Narowal 2019) 114.
22. Shahbaz Danish Murshad Noor Elaha Da Japay (Ameer e Adab publications Narowal 2019) 115.